

Чиж Оксана Русланівна
*здобувач вищої освіти II року навчання
першого (бакалаврського) рівня,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник:
Лабашук Оксана Василівна,
*доктор філологічних наук, професор,
кафедра української та зарубіжної літератури і
методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ЖІНОЧІ ОБРАЗИ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ КВІТКИ- ОСНОВ'ЯНЕНКА ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Творчість Г. Квітки-Основ'яненка є яскравим відображенням особливостей історичної епохи та життя різних верств українського суспільства. Незважаючи на обмеження, накладені цензурою, письменник зумів створити реалістичні образи і картини чиновницько-бюрократичного, кріпосницького ладу, зокрема, жахи панщини і кріпацтва, що стали синонімами каторжної праці і важких страждань. Це стало основною темою в його творах, де панщина зображується як невинуватене насильство, а життя кріпаків – як постійне переживання гіркоти і безправ'я.

Г. Квітка-Основ'яненко є одним із представників просвітницького реалізму, і його творчість охоплює широкий спектр жанрів. Він був новатором у таких жанрах, як повість, оповідання, комедія та реалістична трагедія. Його твори не лише відображають різноманітну соціальну проблематику, але й занурюються в морально-етичні питання, надаючи літературі нові художні принципи та елементи, що посилили національну ідентичність української літератури.

Творчість Григорія Квітки-Основ'яненка, одного з найвидатніших українських письменників, найбільш яскраво проявилася у його прозі. У таких

повістях, як «Маруся», «Сердешна Оксана», «Козир-дівка» та «Щира любов», головними героїнями часто стають сільські дівчата. Автор майстерно передає сільський побут, народні традиції та звичаї, зображуючи високі моральні цінності простих людей.

У своїх повістях Григорій Квітка-Основ'яненко зображує найкращі риси національного характеру, поетично підкреслюючи їхню значущість. Автор демонструє високу моральність простих людей, наділяючи їх рисами, характерними для народних пісень. Хоча в його творах іноді виникають конфлікти, він уникає їх загострення на соціальному рівні.

Найкращим своїм твором Григорій Квітка-Основ'яненко вважав повість «Маруся». Уже сама робота над текстом цього твору принесла авторові величезне задоволення, а хвиля слави підняла його «під саме небо» [1].

Так, повість «Маруся» належить до сентименталізму, тоді як «Козир-Дівка» відображає ідеї просвітницького реалізму. Ці жіночі персонажі часто виходять за межі традиційних ролей, які обмежувалися домашніми обов'язками та вихованням дітей, що нерідко ставало предметом критики на адресу автора.

У повісті «Козир-Дівка» представлено сильний жіночий характер сільської дівчини Їгви, яка проявляє неабияку активність у житті. Її протиставлено пасивним чоловічим персонажам. Завдяки наполегливості й практичному розуму Їгва долає перешкоди, зокрема боротьбу з бюрократами, захищаючи свого коханого Левка. Автор зображує бюрократів хабарниками та бездушними особами, а Їгва своєю рішучістю розкриває їхні негативні риси. Однак, навіть така сильна героїня, як Їгва, не змогла б досягти успіху без допомоги «доброго» губернатора, що демонструє залежність від зовнішніх обставин.

На противагу Їгві, героїня Галочка з повісті «Щира любов» відзначається пасивністю. Вона добровільно жертвує своїм щастям заради коханого, розуміючи, що шлюб між представниками різних соціальних станів викличе осуд оточення. Відмова від боротьби за кохання призводить до трагічного фіналу: Галочка втрачає здоров'я, не знаходить щастя у шлюбі з нелюбом і помирає від туги.

Маруся з однойменної повісті письменника, змальована як ідеалізована героїня – красива, розумна, покірна й працююча, а її мати Настя втілює тип жінки-матері, що цілковито присвячує себе родині та господарству.

У творчості Г. Квітки-Основ'яненка можна знайти образи життєво активних жінок, які кидають виклик традиційним нормам. Вони діють незалежно від чоловіків, борються за своє щастя й реалізують амбіції, демонструючи, що їхній світ виходить за межі сімейного кола. Ці героїні є прикладом для розширення уявлення про жіночу роль в українському суспільстві.

Кожен портрет у творах Квітки-Основ'яненка є не просто зовнішнім зображенням, а відображенням душевного стану, емоційної гами героїні. Наприклад, образ Оксани з повісті «Сердешна Оксана» можна розглядати через призму символізму. В її зовнішньому вигляді, який зображений через деталі, такі як біле вбрання, бліде обличчя та ніжний погляд, приховано глибоке переживання і страждання. Біле вбрання символізує невинність і чистоту, але одночасно це кольорова асоціація з невинними надіями та марними очікуваннями, що ілюструє драму її становища.

Повість написана у стилі дидактичного сентименталізму, де автор намагається звернути увагу дівчат на те, щоб вони не відцурались від свого роду і не прагнули порівнюватися з панами [2, с. 76].

Так само в портретах інших жінок, як, наприклад, Галочки з повісті «Щира любов», Квітка-Основ'яненко часто використовує кольори, освітлення, природні елементи для підкреслення символічного значення внутрішніх переживань. Яскраві й контрастні кольори в її портреті можуть символізувати палкість її почуттів та безнадійність її ситуації, яка врешті-решт веде до трагедії.

Крім того, в творах Квітки-Основ'яненка, художні деталі портретів часто контрастують із зовнішнім світом. Наприклад, сільське середовище, яке зображується на фоні, може контрастувати з внутрішнім світом героїні, підкреслюючи її духовну самотність або боротьбу з обставинами. Через такі

деталі, Квітка-Основ'яненко створює багаточасові образи жінок, які розкривають їхні внутрішні конфлікти і психологічні потрясіння.

Усе це робить жіночі портрети у творчості Квітки-Основ'яненка не лише засобом художнього зображення, але й потужним інструментом для вираження глибинних символічних значень, які переплітаються з темами кохання, страждання, морального вибору та соціального становища.

Вивчення творів Григорія Квітки-Основ'яненка у шкільній програмі дозволяє глибше зрозуміти національні традиції, моральні цінності та суспільні реалії минулого. Жіночі образи у його творах можуть бути використані для проведення інтегрованих уроків, де літературний аналіз поєднується з елементами історії, фольклору та культури.

1. **Аналіз характерів героїнь.** На прикладі образу Марусі можна навчати учнів визначати риси ідеальної героїні патріархального суспільства, аналізувати її моральні цінності та порівнювати їх із сучасними уявленнями про жіночність.

2. **Фольклорні мотиви.** Твори Квітки-Основ'яненка багаті на фольклорні елементи, такі як народні пісні, обряди та символи. Учні можуть дослідити, як фольклор впливає на створення художніх образів і посилює їхню емоційну виразність.

3. **Порівняльний аналіз.** Учителям варто залучати до аналізу не лише творчість Квітки-Основ'яненка, а й інших українських письменників, наприклад, Тараса Шевченка чи Марка Вовчка, зосереджуючись на зображенні жінок у різних літературних традиціях.

4. **Психологічний аналіз.** Образи Оксани чи Галочки дають змогу учням зрозуміти психологію героїнь, їхні емоції та внутрішні конфлікти. Це сприяє розвитку емпатії та критичного мислення.

5. **Дискусії та есе.** Учні можуть дискутувати на тему «Чи змінюються ідеали жіночності з часом?» або написати есе, у якому порівнюють жіночі образи Квітки-Основ'яненка з сучасними літературними героїнями.

Жіночі образи у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка – це унікальний сплав народного колориту, патріархальних цінностей і глибокого психологізму. Вони не лише відображають особливості історичного контексту, а й залишаються актуальними для сучасних досліджень. Використання творів Квітки-Основ'яненка у шкільній програмі дозволяє формувати моральні якості, розвивати естетичний смак і заохочувати учнів до роздумів над загальнолюдськими цінностями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дяченко В. О. Фемінізм у прозі Квітки-Основ'яненка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2018.
2. Задорожна О. М. Роль жінки в українському романтизмі. Чернівці: Рута. 2019.